

TUNTISUUNNITELMA SALALIITOT

Oppimistavoitteet

- Ymmärtää miksi salaliittoteorioihin uskotaan
- Ymmärtää miten salaliittouskomukset toimivat ja vaikuttavat
- Oppia tarkastelemaan uskomuksia kriittisesti ja suojautumaan harhaisilta salaliittouskomuksilta

Lyhyt esittelyteksti

Verkossa ja sosiaalisessa mediassa liikkuu paljon väitteitä ja ajattelutapoja, jotka eivät ole todennettavissa, ja joihin mukaan meneminen voi johtaa jopa mielenterveyden tai todellisuudentajun hämärtymiseen. Niin sanotut salaliittouskomukset tempaisevat usein mukaansa, ja ovat rakenteeltaan sellaisia, että ne ajavat ihmisen ajattelun usein solmuun. Oppitunnin tarkoituksena on tietyllä tavalla rokottaa tällaisia vastaan, ja opettaa samalla hyvän, kriittisen ajattelun pelisääntöihin.

Tuntisuunnitelma:

1. Johdanto:

Esitetään kysymys oppilaille:

- Onko teillä tullut vastaan jotain salaliittoteorioita somessa? Mitä ne oli?
- Miksi ihmiset saattavat uskoa niihin?

Katsotaan faktabaarin video aiheesta:

- <https://www.tiktok.com/@faktabaari/video/7482453198825934102>

Tarjotaan lyhyt määritelmä ja selitys salaliittouskomuksille:

- Salaliittoteoriat ovat uskomuksia siitä, että taustalla on jokin salainen ja pahantahtoinen toimija (esim. hallitus, yritykset, eliitti).
- Ne leviävät usein sosiaalisessa mediassa ja vetoavat tunteisiin.

Näytetään tai luetaan esimerkki tunnetusta salaliittoteoriasta (esim. kuuuhun laskeutumisen kiistäminen, litteä maa). Ei pilkata uskoja, vaan tarkastellaan kriittisesti väitteitä. Voidaan tarjota esimerkkejä siitä, miten salaliittouskomukset ovat saaneet ihmisiä liikkeelle esimerkiksi 2020 USA:n presidentinvaalien jälkeen.

2. Miten salaliittoteoriat toimivat:

Esimerkkejä keskeisistä mekanismeista, joilla salaliittouskomukset voivat vakuuttaa:

- Selektiivinen todistusaineisto: Poimitaan vain tarinaan sopivat faktat, ns. rusinoiden noukkiminen pullasta.
- Hyvän ja pahan taistelu -narratiivi: pahantahtoinen toimija haluaa jotain pahaa, mutta tätä pahaa juonittelua voi uhata paljastamalla "totuuden"
- Itseään vahvistava ajattelu: "Jos et usko, olet aivopesty!"
- Tunteisiin vetoaminen: Pelko, epäluottamus auktoriteetteihin.

- Väitteiden mahdottomuus kumota: Jokainen kumottu väite on "todiste" salaliitosta.

Harjoitus:

Jaetaan oppilaat pieniin ryhmiin. Jokainen ryhmä saa esimerkin salaliittoteoriasta ja pohtii, mitkä yllä mainitut mekanismit näkyvät siinä. Ryhmät esittelevät havaintonsa.

3. Kriittisen ajattelun työkaluja:

Esitellään oppilaille esim. nämä kuusi kysymystä mahdollisten salaliittoväitteiden arviointiin:

- Kuka väitteen esittää? (Onko lähde luotettava?)
- Mikä on todisteiden laatu? (Onko kyseessä mielipide vai faktoihin perustuva tieto?)
- Onko muita, vaihtoehtoisia selityksiä? (Onko luonnollisempi tai yksinkertaisempi selitys?)
- Onko väite todistettavissa vääräksi? (Voisiko joku todistusaineisto periaatteessa kumota sen, vai onko se loputtomiin seliteltävissä?)
- Vetoaako väite tunteisiin? (Onko tarkoitus saada sinut tuntemaan vihaa, huolta tai pelkoa?)
- Jos oletetaan väite paikkansa pitäväksi, seuraisiko väitteestä loogisesti muita absurdeja johtopäätöksiä?

Harjoitus:

Oppilaat saavat väitteen (esim. "5G-verkkotornit levittävät koronavirusta") ja soveltavat edellä mainittuja kysymyksiä siihen pienryhmissä.

4. Yhteenveto ja keskustelu

Käydään oppilaiden kanssa yhteenvetokeskustelu, esimerkiksi ensin pienryhmissä ja lopuksi koko ryhmän kanssa. Hyviä kysymyksiä esittää:

- Minkälaisia asioita kannattaa tarkkailla somessa vastaan tulevissa väitteissä?
- Minkälaista haittaa ihmiselle voi olla siitä, jos kriittinen ajattelu puuttuu tai joka ei osaa arvioida vastaan tulevia ajatuksia ja väitteitä?
- Kuinka voidaan suojautua siltä, ettei oma ajattelu tempaudu outoihin salaliittoteorioihin?

